

Risiko- og behovsvurdering av ungdom med rus- og kriminalitetsutfordringer i barnevernsinstitusjoner

Harald Kanestrøm

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – Psykisk helse og barnevern (RKBU); Institutt for psykisk helse, Fakultet for medisin og helsevitenskap, NTNU
haraldkane@gmail.com

Forfatteren har fylt ut interessekonfliktskjema og oppgir ingen interessekonflikter.

Systematisk kartlegging kan identifisere ungdom i risiko og gi grunnlag for tiltak som snur en negativ utviklingsbane.

Omtalte artikler

Kanestrøm, H., Hernæs, Ø. M., Stallvik, M., Lydersen, S., Skokauskas, N. & Kaasbøll, J. (2025). Do Criminogenic Needs Matter in Non-Secure Settings? Assessing Change in Dynamic Risk Factors During Therapeutic Residential Care and the Association with Prediction and Recidivism. *Crime & Delinquency*. <https://doi.org/10.1177/00111287251330776>

Kanestrøm, H., Stallvik, M., Lydersen, S., Skokauskas, N., Hoftun, S., Nilsen, C. K. & Kaasbøll, J. (2024). Criminogenic risk assessment beyond Juvenile justice: Exploring the predictive ability of the Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI) in Norway. *Criminal Justice and Behavior*, 51(7), 975–993. <https://doi.org/10.1177/00938548241237181>

Kanestrøm, H., Stallvik, M., Lydersen, S., Skokauskas, N. & Kaasbøll, J. (2023). Adolescents in therapeutic residential care: Treatment needs and characteristics. *European Journal of Social Work*, 27, 733–747. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2266779>

Ungdom som utviser alvorlige atferdsvansker som kriminalitet, vold og rusmisbruk, utgjør en liten, men svært krevende gruppe i barnevernet. Ofte er plassering i barnevernsinstitusjoner siste utvei når andre og mindre inngripende tiltak ikke har hatt ønsket effekt. Institusjonene skal gi hjelp av høy kvalitet, men hvordan skal man avgjøre hva som er rett tiltak til rett ungdom? I et nylig avsluttet doktorgradsprosjekt har vi gjennom tre studier undersøkt om systematisk kartlegging av risiko og behov kan bidra til mer treffsikre beslutninger og målrettet oppfølging.

Hjelp fremfor straff

I Norge prioriteres barnevernstiltak fremfor straffespor for ungdom med alvorlige kriminalitetsutfordringer, og mange får hjelp gjennom spesialiserte behandlingsinstitusjoner (Deloitte, 2019). Slike plasseringer skal ikke fungere som straff eller samfunnsvern, men skal kombinere omsorg med hjelpetiltak som reduserer risikofaktorer og fremmer positiv utvikling. Det krever en helhetlig tilnærming som forener barnevernfaglig kompetanse med kunnskap om kriminalitetsforebygging

og rehabilitering. Lykkes man, gir det betydelige gevinster både for ungdommene, familiene og samfunnet.

Virksomme faktorer

Kriminell atferd må ses i lys av et samspill mellom individuelle og miljømessige faktorer (Bonta & Andrews, 2024). Risikofaktorer kan være rusbruk, antisosiale holdninger, familieproblemer, skolefravall eller kriminelle venner. Jo flere slike faktorer som samvirker, desto høyere blir sannsynligheten for å begå kriminalitet. Samtidig kan beskyttelsesfaktorer som skolemestring, stabile relasjoner og sosial støtte trekke en ungdom i riktig retning. Tiltak som både reduserer risikoen og styrker beskyttelsen, gir størst sjanse for positiv endring hos utsatte ungdommer (Aase et al., 2020). For å omsette kunnskapen om risikofaktorer i praksis trengs systematikk, og her kommer risiko- og behovsanalyser inn.

Komplekse faktorer satt i system

Standardisert kartlegging gjør det mulig å se risiko- og beskyttelsesfaktorer i sammenheng og legge et grunnlag for målrettede tiltak (Latessa et al., 2020). I Norge brukes slike analyser før og etter institusjonsplassering for å vurdere hjelpebehov og spesifisere innsatsområder hos hver enkelt ungdom (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2010, 2014). I prosjektet har vi undersøkt om kartleggingen er treffsikker nok til å fungere som et pålitelig utgangspunkt for strukturert oppfølging etter rammeverket *Risk–Need–Responsivity* (RNR).

Effektiv innsats satt i system

RNR-modellen bygger på klinisk psykologisk forskning og utgjør et metodefleksibelt rammeverk for å jobbe effektivt med kriminalitets- og rusutfordringer (Bonta & Andrews, 2024). Modellen gir en tydelig struktur for systematisk innsats, forankret i prinsipper med solid støtte i internasjonal forskning (Lipsey, 2009; Pappas & Dent, 2023; Prendergast et al., 2013). De tre hovedprinsippene er:

- 1 Risk (risiko): Intensiteten på hjelpetiltak må justeres etter risikonivå. Ungdom med høyest risiko bør prioriteres med målrettet innsats.
- 2 Need (behov): Tiltak må rettes mot å redusere risikofaktorer og styrke beskyttelsesfaktorer som er i spill rundt den enkelte ungdom.
- 3 Responsivity (mottakelighet): Tiltak bør bygge på prinsipper fra kognitiv atferdsterapi og sosial læringsteori, samt tilpasses ungdommens situasjon og karakteristika (f.eks. læringsforutsetninger, motivasjon, helsebehov o.l.).

RNR er fremhevet som et hensiktsmessig rammeverk for institusjonsbehandling av ungdom med alvorlige atferdsvansker (Whittaker et al., 2015), og logikken samsvarer med flernivåmodellen som beskrives i flere norske ekspertrapporter om ungdomskriminalitet (Aase et al., 2020; Storberget et al., 2025). Flernivåmodellen omtales ofte som en tiltakspyramide, der graden av innsats gjenspeiler graden av risiko. For å jobbe strukturert etter slike modeller må man ha presise kartleggingsmetoder.

Risiko, behov og endring

Prosjektet analyserte kliniske kartleggingsdata der psykologer har brukt et RNR-basert analyseverktøy. Funnene viser at risiko- og behovsanalyse kan legge et godt grunnlag for strukturert og kunnskapsbasert tilnærming i barnevernssystemet. Ungdom med forhøyet risiko for videre kriminalitet kan identifiseres gjennom en samlet risikoskår, mens behovsprofiler viser hvilke områder som bidrar til risiko, og som bør prioriteres i hjelpen.

Dataene viste også at ungdomsgruppen er mangfoldig ved inntak, både når det gjelder bakgrunn, risiko og behov. For noen dominerte kriminalitet, for andre voldsutøvelse eller rusmiddelbruk, og mange hadde kombinasjoner i ulik alvorlighetsgrad. En stor andel hadde også psykiske plager, og det var en betydelig forekomst av ungdom diagnostisert med utviklingsforstyrrelser, spesielt ADHD. Til tross for variasjonen kunne kriminalitetsrisiko identifiseres tydelig gjennom risikoskår. Samtidig viser mangfoldet hvor viktig individuell tilpasning er i både tiltak og oppfølging.

Ny kartlegging ved utflytting viste at endringer i risikofaktorer under institusjonsoppholdet hang sammen med sannsynligheten for siktelse i det påfølgende året. Når risikoområder som rusmiddelbruk, vennemiljø, skoleproblemer, holdninger og selvregulering viste redusert risikoskår, sank også sannsynligheten for fremtidig siktelse. Dersom en risikoskår økte i løpet av oppholdet, økte tilsvarende risikoen for siktelse etter utflytting. Dette understreker betydningen av oppdaterte vurderinger, både for å evaluere utvikling gjennom oppholdet, og for å sikre kontinuitet og riktig hjelpetiltak i etterkant. Risiko- og behovsvurdering ved avslutning kan derfor gi det lokale hjelpeapparatet et godt utgangspunkt for å planlegge videre oppfølging etter hjemflytting, både når det gjelder intensitet og hvilke innsatsområder som bør prioriteres.

Implikasjoner

Prosjektet viser at barnevernsinstitusjoner kan gi mer målrettet og individtilpasset hjelp når risiko- og beskyttelsesfaktorer vurderes og følges opp systematisk før, under og etter oppholdet. Dersom kunnskapen om risikovurdering styrkes i barnevernet og hos andre tjenester som møter ungdom med rus- og kriminalitetsbelastet atferd, kan flere av de mest utsatte barna identifiseres tidlig og få hjelp der behovet er størst. Økt standardisering i tråd med RNR-modellen og tiltakspyramiden kan bidra til at ungdom får rett tiltak til riktig tid. Risiko- og behovsvurderinger kan fungere som et felles grunnlag for beslutninger om innsatsnivå og ressursbruk i institusjonsfeltet, og legge til rette for en mer målrettet og behovstilpasset oppfølging over tid.

Metode

- Studiene baserer seg på nasjonale kartleggingsdata på ungdom før og etter institusjonsopphold utført av et spesialisert psykologteam i Bufetat (2013–2022).
- Verktøy var Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI), et strukturert instrument for risiko- og behovsvurdering, brukt i målgruppevurdering og tiltaksplanlegging.
- Tre observasjonelle delstudier med ulikt design og fokus: en tverrsnittstudie ($N = 737$) og to longitudinelle studier ($N = 646$, $N = 313$).

- Datavariabler: YLS/CMI-skårer koblet med kriminalitetsutfall og kliniske og demografiske variabler.
- Analyser: ANOVA, paret *t*-test, logistisk regresjon og ROC-kurver (Receiver Operating Characteristics).

Hovedfunn

- YLS/CMI-skårer predikerer ulike typer av lovbruddsutfall i utvalget.
- Ungdom som henvises til behandling/institusjon, varierer i risikonivå og behovsprofiler.
- Risikomåling over tid fanger opp endring i risikoprofiler, og oppdatert kartlegging kan brukes for å evaluere tiltak og identifisere videre oppfølgingsbehov etter utflytting.
- Samlet sett tyder resultatene på at risiko- og behovsvurdering gir et nyttig grunnlag for å velge riktige tiltak, planlegge oppfølging og evaluere hjelpebehov over tid.
- Resultatene indikerer at RNR-tilnærmingen er relevant i norsk barnevernkontekst og kan bidra til mer systematisk og kunnskapsbasert oppfølging av ungdom med alvorlige atferdsvansker.

Referanser

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2010). *Kvalitet i barneverninstitusjoner: Rapport fra Bufdirs arbeidsgruppe (Rapport)*. https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Kvalitet_i_barneverninstitusjoner.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2014). Sammenstilling av kunnskap om institusjoner rettet mot ungdommer med alvorlige atferdsvansker og/eller vedvarende misbruk av rusmidler (Rapport). https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Sammenstilling_av_kunnskap_om_institusjoner_for_ungdommer_med_alvorlige_atferdsvansker_2014.pdf
- Bonta, J. & Andrews, D. A. (2024). *The psychology of criminal conduct* (7. utg.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003292128>
- Deloitte. (2019). *Kartlegging av institusjonstilbud i Norge og utvalgte europeiske land* (Rapport). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005108>
- Latessa, E. J., Johnson, S. L. & Koetzle, D. (2020). *What works (and doesn't) in reducing recidivism* (2. utg.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429341366>
- Lipsey, M. W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview. *Victims & Offenders*, 4(2), 124–147. <https://doi.org/10.1080/15564880802612573>
- Pappas, L. N. & Dent, A. L. (2023). The 40-year debate: A meta-review on what works for juvenile offenders. *Journal of Experimental Criminology*, 19(1), 1–30. <https://doi.org/10.1007/s11292-021-09472-z>

- Prendergast, M. L., Pearson, F. S., Podus, D., Hamilton, Z. K. & Greenwell, L. (2013). The Andrews' principles of risk, needs, and responsivity as applied in drug treatment programs: meta-analysis of crime and drug use outcomes. *Journal of Experimental criminology*, 9(3), 275–300. <https://doi.org/10.1007/s11292-013-9178-z>
- Storberget, K. (leder), Havre, M., Svendsen, H. E., Hellesvik, S. E., Rannem, S. B., Bhuller, M., & Strandbakken, A. (2025). *De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt: Rapport fra ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b3681f2746074407b951ec080c8ae1a4/no/pdfs/de-er-vare-barn-rapport.pdf>
- Whittaker, J. K., Fernandez del Valle, J. & Holmes, L. (Red.). (2015). *Therapeutic residential care for children and youth: Developing evidence-based international practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Aase, H., Lønnum, K., Sørli, M. A., Hagen, K. A., Gustavson, K. & Utgarden, I. H. (2020). *Barn, unge og kriminalitet. Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*. Folkehelseinstituttet <https://www.fhi.no/contentassets/9edd82a6bff54e488870e612131bb242/barn-unge-og-kriminalitet-20202.pdf>

